

TOEN DE CHOLERABACIL NOG NIET ONTDEKT WAS (1)

1. DE CHOLERA-EPIDEMIEËN VAN 1849 EN 1854

door Ivan VAN HYFTE

De klassieke cholera, een besmettelijke darmziekte, teistert sinds mensenheugnis de delta van de Ganges in India. honderduizenden bedevaarders uit alle hoeken van dit immens land hebben al in het water van dezelfde rivier gebaad... Vanuit deze broeihaard heeft de cholera ASIATICA zich herhaaldelijk naar Europa verbreid, waarna periodieke epidemieën voorkwamen. Al in 1832 bereikt er één ons land : Antwerpen 565 doden; Brussel 864, Gent 1.227 (1). Ook Oostende was dit jaar aan de beurt maar de bronnen hieromtrent zijn heel schaars.

In 1848-1849 zorgt een nieuwe golf voor een ware ravage : ons land, dat nog maar pas de hongerejaren achter de rug heeft, treurt om meer dan 23.000 doden ! (2).

□ □ □

Als vestingstad lag Oostende binnen een gordel van bastions die zelf omgeven waren door de hoofdgracht. Daarin mondden de stadsriolen uit. Boven het stilstaande, brakke water hingen constant uitwasemingen en een verpestende geur. De vochtigheidsgraad was er hoog (3). Ook waren de hygiënische omstandigheden in de volksbuurten verre van ideaal voor een Europese badplaats in wording (4). Vóór de armenhuizen lagen mesthopen met faecaliën en allerlei afval dat veel te weinig werd opgehaald door de stadspachter van dienst. Door woningnood ontstonden overbevolkte gangen en steegjes waar geen doeltreffende riolering of betrouwbaar drinkwater was, wel stinkende waterplassen. Het proletariaat woonde er niet alleen slecht, maar at ook slecht en was ondervoed. Uitdeling van "soupes économiques" of "soupes grasses" komt regelmatig voor in de gemeentebulletins.

Al deze sociologische problemen waren dan ook de oorzaak van veel ziektes en kwalen die echter niet fundamenteel werden aangepakt. In januari 1849 werd een voorzorgs-"Comité de salubrité publique" opgericht. Iedere eigenaar of huurder moest de muren van zijn woning witkalken. Maar wist de overheid of de burgerlijke elite dan niet dat je enkel met zeep, water of kalk de hygiëne niet bevordert ?...

Op 24 mei sterven opnieuw Oostendenaars aan de cholera. September wordt de slechtste maand : 36 overlijdens thuis, 31 in het hospitaal. Twee onheilsstraten steken er duidelijk bovenuit : de Goede Windstraat (31 doden) en de Werfstraat (17), goed voor bijna de helft van alle slachtoffers (100 op 165 gevallen). Op 31 december 1849 leven er nog 14.651 mensen...

□ □ □

Wanneer op 18 augustus 1854 de eerste cholera-patiënt komt te overlijden, houdt Oostende de adem in. Twee weken later maakt plaatscommandant kol. LASERRE zich grote zorgen. En met reden ! Zijn manschappen hebben pijnlijke spierkrampen, hun ogen liggen diep in de kassen. Het is het begin van een moordende maand : 59 soldaten sterven in het garnizoen. Hij neemt contact op met de gemeentelijke overheid die opteert voor de gezamenlijke aanpak. Antibiotica is er uiteraard niet. Dan maar de huizen van de armen wit kalken, reinigen en ontsmetten door middel van rook. Het vervoer en begraven van doden wordt gereguleerd; de verkoop van onrijpe vruchten

verboden en vóór dag en dauw wordt, onder politietoezicht, de huishoudelijke afwateringen geruimd.

Het hospice van oude vrouwen wordt ter beschikking gesteld voor zieke militairen; haar bewoonsters vinden tijdelijk een onderkomen in de lokalen van de tekenschool. Extra-voedselbedeling aan armen komt er via het Bureau van Weldadigheid dat gegevens doorgespeeld krijgt van de geestelijkheid, de dokters van het Comité van Openbare Gezondheid. Geen dag gaat voorbij of ergens wordt in stad een lijk weggehaald. Op de begrafenis wordt het stoffelijk overschot uit de kerk geweerd. Tussen 18 augustus en 1 oktober bezwijken 115 mensen; het zullen er op 11 november uiteindelijk 205 worden.

-
- (1) H. VAN DER HAEGEN en R. DE VOS, De cholera-epidemie te Leuven in 1849, in Gemeentekrediet van België nr. 133, 1980, p. 197.
 - (2) F.A. COMER, Geschiedkundig overzicht van de cholera in België, in Wetenschappelijke Tijdingen 33e jg. nr. 2, 1974, p. 66.
 - (3) Feuille d'Ostende, 9 augustus 1855, nr. 3833 :
"... A Ostende l'autorité militaire a dû remplir (1854) d'eau de mer les fossés de la ville qu'on avait tirés à sec par la baisse des eaux dans le canal de Bruges à Ostende, car on attribuait aux émanations putrides (rotte) de ces fossés sinon l'origine du moins la propagation de la maladie..."
 - (4) In de zomer van 1849 schreef de Oostendse dokter Désiré DE JUMNÉ een werkje, "Le cholera-morbus épidémique et les bains de mer". Daarin wilde hij het brede publiek geruststellen i.v.m. alarmerende (krante)berichten als zou baden in zee gevaarlijk zijn voor cholera.

REDDINGSACTIE VOC-ARCHIEVEN

De Nederlandse regering trok aan de bel bij de Unesco om de bijna 400 jaar oude VOC-archieven, die zich behalve in Nederland ook in Indonesië, India, Sri Lanka en Zuid-Afrika bevinden een speciaal "keurmerk" te geven. Dit Unesco-waardezegel geeft aan dat deze archieven de status van "wereldmonument" bezitten. Men hoopt op deze erkenning in 2002, het jubileumjaar van de in 1602 opgerichte Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) een feit zal zijn. In dat jaar organiseren de Rijksuniversiteit Leiden en het Algemeen Rijksarchief in Den Haag een internationaal herdenkingsprogramma. De Indonesische regering liet alvast weten dat zij zal meewerken. In de Indonesische hoofdstad Djakarta, het oude Batavia, berust immers zo een goede 2 strekkende km. VOC-archief. Tussen het Algemeen Rijksarchief in Den Haag en het Indonesisch Nationaal Archief in Jakarta zijn momenteel onderhandelingen over samenwerking aan de gang.

Het Nederlands Algemeen Rijksarchief heeft, samen met de gelijknamige Belgische instelling en het Riksarchivet in Stockholm aan de Europese Unie een subsidie gevraagd om de archieven van de VOC, van de Oostendse Compagnie en van de Zweedse Compagnie middels het Internet aan elkaar te koppelen. Het zou hierbij om een proefproject gaan, dat later nog zou kunnen worden uitgebreid.

Bron VVBAD Info 24 (januari 1998) blz. 20. (VVBAD = Vlaamse Vereniging voor bibliotheek-, archief- en documentatiewezenen, Antwerpen.)